ÖZGÜN MAKALE

Uluslararası Müzeler Konseyinin 2004 ve 2026 Etik Kodları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Comparing the International Council of Museums' 2004 and 2026 Ethics Codes

CEREN GÜNERÖZ*[1]

Öz

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından yayımlanan Müze Etik Kodları, müzecilik mesleğinin uluslararası ölçekte kabul gören etik ilkelerini belirleyen temel referans metinleridir. Bu çalışma, ICOM'un 2004 ve 2026 yıllarında yayımladığı Müze Etik Kodlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek etik anlayışındaki süreklilikleri, değişimleri ve yeni yönelimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman analizi yöntemiyle yürütülmüş, veriler tematik analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde etik kodlar; toplum, profesyonellik, eğitim, koleksiyonlar ve yönetişim temaları çerçevesinde karşılaştırılmış, ayrıca insan hakları, kapsayıcılık, kültürel çeşitlilik, sürdürülebilirlik, dijital etik ve toplumsal katılım gibi çağdaş etik kavramların metinlerdeki yeri incelenmiştir. Bulgular, 2026 Etik Kodlarının 2004 metninin yalnızca güncellenmiş bir sürümü olmadığını, müzeciliğin etik çerçevesini yeniden tanımlayan bir paradigma değişimini yansıttığını göstermektedir. Yeni etik kodlar, koleksiyon merkezli yaklaşımdan toplum merkezli, hak temelli ve katılımcı bir müzecilik anlayışına geçişi vurgulamaktadır. Çalışmada önerilen "ICOM Etik Yaklaşım Dönüşüm Modeli", çağdaş müzecilikte etik ilkelerin geçirdiği dönüşümü açıklayan kavramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ICOM, müze etik kodları, müzecilik etiği, çağdaş müzecilik, müze eğitimi

Abstract

The International Council of Museums' Code of Ethics for Museums provides the principal international framework for ethical standards in museum practice. This study compares the 2004 and 2026 editions to identify continuities, changes, and emerging ethical priorities. Using qualitative document analysis, the study examined both editions

Gönderim Tarihi: 13.07.2026 Kabul Tarihi: 21.10.2026

* Sorumlu Yazar
[1] Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzecilik Bölümü, ckaradeniz@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5773-8557

The copyright of the published article belongs to its author under the CC BY-NC 4.0 license. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

e-ISSN: 3108-5725 https://doi.org/10.56074/msgsuakademi.1993214

and interpreted the data through thematic analysis. The comparison focused on society, professionalism, education, collections, and governance, with particular attention to human rights, inclusion, cultural diversity, sustainability, digital ethics, and public participation. The findings indicate that the 2026 edition reflects a paradigm shift in museum ethics, moving from a collection-centred approach towards a society-centred, rights-based, and participatory understanding of museums. This shift places greater emphasis on the relationships between museums and the communities they serve. Drawing on the comparison, the study proposes the ICOM Ethical Transformation Model as a conceptual framework for interpreting changes in museum ethics and their implications for contemporary museum practice.

Keywords: ICOM, Code of Ethics for Museums, museum ethics, contemporary museology, museum education

1. Giriş

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) 2022 yılında müze tanımını güncellemiştir. Bu tanımla birlikte müze artık somut ve soyut mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan ve sergileyen, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir toplum hizmeti kurumudur. Halka açık, erişilebilir ve kapsayıcı müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Etik, profesyonel ve toplulukların katılımıyla faaliyet gösterir ve iletişim kurar; eğitim, keyif, düşünme ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunar (International Council of Museums [ICOM], 2022). Bu tanım müzelerin, toplumsal belleğin oluşturulduğu, kültürel kimliklerin temsil edildiği ve farklı toplumsal aktörler arasında diyaloğun kurulduğu kamusal alanlar olarak değerlendirilmeye başlandığını da göstermektedir. Bu dönüşüm, müzelerin yalnızca kurumsal işlevlerini değil, aynı zamanda bu işlevleri yerine getirirken benimsedikleri etik sorumlulukları da yeniden düşünmeyi zorunlu kılmıştır. Nitekim Brulon Soares'e (2021) göre ICOM'un müze tanımına ilişkin geçmişteki tartışmalar yalnızca kavramsal bir değişiklik değil; müzelerin toplumsal rolü, temsil biçimleri ve karar alma süreçlerinin yeniden düşünülmesini gerektiren etik ve politik bir dönüşümü yansıtmaktadır.

1.1. Müze Etiği ve Etik Kodlar

Edson (2005, s. 26) müze etiğini, yalnızca müze çalışanlarının uyması gereken mesleki kurallar bütünü olarak değil, müzelerin topluma karşı sorumluluklarını belirleyen dinamik bir değerler sistemi olarak tanımlamıştır. Bu anlayışa göre etik, müze profesyonellerinin koleksiyon yönetimi, koruma, araştırma, sergileme ve eğitim gibi tüm mesleki uygulamalarında karar alma süreçlerine rehberlik eden temel bir çerçeve oluşturmaktadır. Dolayısıyla etik kodlar, yalnızca mesleki davranış standartlarını belirleyen teknik belgeler değil, aynı zamanda müzelerin

toplumsal rolünü ve kamu yararına yönelik sorumluluklarını tanımlayan normatif metinlerdir (Marstine, 2012).

Besterman (2006, s. 434), müze etiğinin yalnızca yasal düzenlemelerle açıklanamayacağını, hukuken kabul edilebilir olan her uygulamanın etik açıdan da doğru kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu nedenle müze etiği, yasal yükümlülüklerin ötesine geçen, şeffaflık, hesap verebilirlik, dürüstlük ve kamu yararını esas alan mesleki bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle koleksiyonların edinimi, korunması, belgelenmesi ve yönetimine ilişkin kararlar kadar, müzelerin toplumla kurduğu ilişkinin niteliği de etik tartışmaların temel konuları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, müze etiği durağan bir yapı değildir. Toplumsal değişimler, kültürel mirasa yönelik yeni yaklaşımlar, insan hakları söylemleri ve müzelerin değişen toplumsal işlevleri doğrultusunda etik ilkeler de sürekli yeniden değerlendirilmektedir. Bu durum, etik kodların belirli bir dönemin ihtiyaçlarını yansıtan sabit belgeler olmaktan ziyade, müzecilik anlayışındaki dönüşümlere paralel olarak güncellenen dinamik metinler olduğunu göstermektedir (Besterman, 2006). Bu kuramsal çerçeve, ICOM Etik Kodlarının tarihsel gelişimini değerlendirmek açısından da önemli bir temel sunmaktadır.

Özellikle son yirmi yılda yaşanan küresel toplumsal, siyasal, teknolojik ve çevresel değişimler; müzelerin insan hakları, kültürel çeşitlilik, kapsayıcılık, sürdürülebilirlik, dijitalleşme, kültürel mirasın iadesi, dekolonizasyon ve toplumsal katılım gibi konulardaki rollerini yeniden tanımlamıştır. Müzecilikte kültürel çeşitlilik, yalnızca farklı kültürel grupların müze ziyaretçisi olarak müzeye erişimini sağlamakla sınırlı görülmemektedir. Kültürel çeşitlilik, müzelerin temsil politikalarını, koleksiyon oluşturma süreçlerini, sergileme yaklaşımlarını ve toplumla kurdukları ilişkileri yeniden değerlendirmelerini gerektiren temel etik ve yönetsel bir mesele olarak ele alınmaktadır (Ang, 2019, s. 318; González-Herrera vd., 2023, s. 2).

Abungu (2019, s. 65), Pelsmaekers ve Van Hout (2020, s. 608) ve Kubica'nın (2024, s. 413) vurguladığı gibi artan uluslararası göç hareketleriyle birlikte toplumların çok kültürlü yapıya dönüşmesi, müzelerin de hizmet ettikleri toplumun çeşitliliğini daha kapsayıcı biçimde yansıtmasını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda müzelerden yalnızca farklı kültürleri görünür kılmaları değil, aynı zamanda kültürlerarası diyaloğu destekleyen, toplumsal eşitsizlikleri azaltmaya katkı sunan ve farklı toplulukların kültürel miras üzerindeki söz hakkını tanıyan demokratik kurumlar olmaları beklenmektedir (Cerdan Chiscano ve Jiménez-Zarco, 2021). Bu kapsamda erişilebilirlik yaklaşımı da ele alınmakta; erişilebilirliğin yalnızca rampa, asansör veya fiziksel mekân düzenlemeleriyle sınırlı olmadığı vurgulanmaktadır. Erişilebilirlik; fiziksel, duyusal, bilişsel, iletişimsel ve dijital boyutları olan bütüncül bir ilke olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle müzelerin hem mekânlarını hem içeriklerini, anlatım biçimlerini,

eğitim materyallerini ve iletişim kanallarını farklı ziyaretçi gereksinimlerine göre yeniden düzenlemeleri gerekmektedir (Kosmas vd., 2020, s. 477; Taylor, 2017, s. 156). Bununla birlikte, kültürel çeşitliliğin yalnızca belirli etnik veya göçmen gruplara yönelik geçici sergiler düzenlemekle sağlanamayacağı; böyle bir yaklaşımın zaman zaman bu grupları ana akım müzecilik pratiğinin dışında konumlandırarak dışlanmışlık hissini yeniden üretebileceği de vurgulanmaktadır (Fleming, 2015, s. 118; Taylor, 2017, s. 158). Çağdaş müzecilikte asıl hedef, çeşitliliği müze politikalarının bütününe yerleştiren kapsayıcı ve katılımcı bir kurumsal yaklaşım geliştirmektir. Böylece etik, yalnızca mesleki davranış ilkelerini belirleyen normatif bir çerçeve olmaktan çıkarak, müzelerin toplumla kurduğu ilişkinin niteliğini belirleyen temel bir yönetişim anlayışına dönüşmüştür.

Müze yönetişimi, yalnızca kamu otoritelerinin düzenleyici rolüyle açıklanabilecek bir süreç olmaktan çıkmış; müzeler, meslek örgütleri, kamu kurumları, yerel yönetimler, uzmanlar ve topluluklar arasında kurulan çok katmanlı ilişkiler ağı içerisinde şekillenen dinamik bir yönetişim modeli hâline gelmiştir. Nelson (2020, s. 48), Ontario örneğinde müze yönetişiminin yalnızca resmî politikalar aracılığıyla değil, müze birlikleri, danışmanlar ve farklı paydaşların ortak etkileşimleri sonucunda üretildiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, müze politikalarının tek yönlü biçimde oluşturulmadığını; farklı aktörlerin müzakere, temsil ve iş birliği süreçleriyle biçimlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, yönetişim süreçlerinde tüm müzelerin eşit biçimde temsil edilmediği; özellikle küçük ölçekli ve sınırlı kaynaklara sahip toplum müzelerinin karar alma mekanizmalarında daha zayıf temsil edildiği de vurgulanmaktadır. Baillargeon vd. (2024, s. 25), çağdaş müze yönetişiminin yalnızca düzenleyici kurallara uyum sağlamaktan ibaret olmadığını; yönetim kurullarının etik sorumluluk üstlenmesi, farklı uzmanlık alanlarının temsil edilmesi, paydaş katılımının güçlendirilmesi ve kurumsal karar alma süreçlerinde çeşitliliğin desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda 2026 ICOM Etik Kodlarında öne çıkan katılımcılık, kapsayıcılık, hesap verebilirlik, iş birliği ve ortak sorumluluk ilkeleri, müze yönetişiminin yalnızca kurumsal yönetim anlayışını değil, aynı zamanda farklı paydaşların karar alma süreçlerine etkin katılımını esas alan çağdaş yönetişim yaklaşımını desteklemektedir. Müze yönetişiminin temel bileşenlerinden biri olan hesap verebilirlik, yalnızca finansal ya da yönetsel sorumlulukların yerine getirilmesi anlamına gelmemekte; müzenin kamusal misyonu doğrultusunda farklı paydaşlara karşı şeffaf ve anlamlı bilgi sunabilmesini de kapsamaktadır. Zollinger (2021) ile Eardley vd. (2022), müzelerin çoğu zaman birbiriyle rekabet eden eğitim, koruma, araştırma, erişilebilirlik ve toplumsal katılım gibi çoklu amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterdiğini; bu nedenle hesap verebilirlik süreçlerinde yöneticiler ile kamu otoriteleri arasında bek-

lenti uyumsuzluklarının ortaya çıkabildiğini belirtmektedir. Etkili müze yönetişimi, yalnızca performans göstergelerinin raporlanmasına değil; paydaşların bilgi ihtiyaçlarının doğru belirlenmesine ve hesap verebilirlik mekanizmalarının bu ihtiyaçlarla uyumlu biçimde yapılandırılmasına bağlıdır (Olivares ve Piatak, 2022). Dolayısıyla yeni etik kodlar, müzeleri koleksiyon yönetimi işlevinin ötesine taşıyarak farklı bilgi, deneyim ve toplumsal sesleri bir araya getiren katılımcı yönetişim platformları olarak yeniden konumlandırmaktadır. Bu yönüyle etik ilkelerdeki dönüşüm, çağdaş müzecilikte yönetişim anlayışının demokratikleşmesi ve çok aktörlü yönetim modelinin güçlenmesiyle doğrudan ilişkilidir (Drotner, 2017, s. 150; Pierroux vd., 2020, s. 40). Günümüzde etik; müzelerin koleksiyon edinme, koruma ve araştırma süreçlerinin yanı sıra temsil politikalarını, karar alma mekanizmalarını, topluluklarla kurduğu ilişkileri, dijital uygulamalarını ve kamusal sorumluluklarını kapsayan bütüncül bir çerçeve olarak ele alınmaktadır (Morphy ve McKenzie, 2021, s. 45). Dolayısıyla etik ilkeler, çağdaş müzeciliğin yalnızca mesleki standartlarını değil, aynı zamanda kurumsal güvenilirliğini, toplumsal meşruiyetini ve sürdürülebilirliğini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır.

ICOM, kuruluşundan bu yana müzecilik alanında uluslararası etik standartların geliştirilmesine yön veren en önemli meslek kuruluşlarından biridir. ICOM tarafından 1986 yılında yayımlanan ilk kapsamlı etik kodlar, değişen müzecilik anlayışı doğrultusunda gözden geçirilmiş ve 2004 yılında yayımlanan ICOM Müzeler İçin Etik Kuralları, uzun yıllar boyunca uluslararası müzecilik uygulamalarının temel referans belgelerinden biri olmuştur. Bu metin; müzelerin koleksiyon yönetimi, araştırma, koruma, sergileme, kamu hizmeti ve profesyonel sorumluluklarına ilişkin ortak etik ilkeleri tanımlayarak uluslararası ölçekte kabul gören bir mesleki standart oluşturmuştur. Ancak 2004 sonrasında müzecilik alanında yaşanan hızlı değişimler, etik ilkelerin yeniden ele alınmasını zorunlu hâle getirmiştir. Dijital teknolojilerin ve yapay zekâ uygulamalarının müze çalışmalarına dâhil olması, iklim krizinin kültürel miras üzerindeki etkileri, kültür varlıklarının yasa dışı ticareti, savaşlar ve zorunlu göçler, kültürel mirasın iadesine yönelik uluslararası talepler, yerli toplulukların hakları ve sömürgecilik mirasının yeniden değerlendirilmesine ilişkin tartışmalar, müzelerin etik sorumluluk alanlarını önemli ölçüde genişletmiştir. Aynı süreçte 2022 yılında kabul edilen yeni ICOM müze tanımı da müzeleri toplumun hizmetinde, erişilebilir, kapsayıcı, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği destekleyen kurumlar olarak yeniden tanımlamış; etik tartışmalara yeni bir kuramsal zemin kazandırmıştır.

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak 2026 yılında kabul edilen ICOM Müze Etik Kuralları, 2004 metninin yalnızca güncellenmiş bir versiyonu değil; çağdaş müzeciliğin değişen değerlerini yansıtan kapsamlı bir etik yeniden yapılanma olarak değer-

lendirilebilir. Yeni etik kodlar, 2022 müze tanımıyla uyumlu biçimde yeniden kurgulanmış; dijital teknolojiler, yapay zekâ, sürdürülebilirlik, insan hakları, sosyal adalet, toplumsal katılım ve sömürgecilik sonrası yaklaşımlar gibi güncel etik meseleleri merkeze almıştır. Ayrıca 2004 yılında sekiz ana bölümden oluşan yapı, 2026 yılında Toplum (Society), Profesyonellik (Professionalism), Eğitim (Education), Koleksiyonlar (Collections) ve Yönetişim (Governance) olmak üzere beş temel ilke etrafında yeniden düzenlenmiştir.

2004 ve 2026 etik kodları arasındaki farklılık, yalnızca yeni maddelerin eklenmesi veya mevcut hükümlerin güncellenmesiyle sınırlı değildir. 2004 Etik Kodları ağırlıklı olarak koleksiyonların korunması, kurumsal sorumluluk, mesleki davranış ve hukuki yükümlülükler üzerine odaklanırken 2026 Etik Kodları müzeleri insan hakları, kapsayıcılık, toplumsal katılım, dijital etik, sürdürülebilirlik ve onarıcı uygulamalar ekseninde yeniden tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle, etik anlayışı koleksiyon merkezli ve kurumsal bir yaklaşımdan, toplum merkezli, hak temelli ve katılımcı bir yönetişim modeline doğru evrilmiştir.

Bu çalışmada hak temelli yaklaşım, müzelerin erişim, temsil ve katılım olanaklarını kurumsal tercihlere bağlı hizmetler olarak değil, hak sahiplerine karşı sorumlulukları çerçevesinde değerlendirmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla hak temelli müzecilik, nesneleri sergilemenin yanı sıra insan haklarını, demokrasiyi, sosyal adaleti ve eşitliği odak noktası hâline getiren çağdaş bir müzecilik yaklaşımı olarak kabul edilmektedir (Sandell, 2016). Bu yaklaşım müzecilik açısından, kültürel yaşama katılma, müze hizmetlerinden eşit biçimde yararlanma, kültürel kimliğin saygıyla temsil edilmesi ve kişileri ya da toplulukları ilgilendiren miras kararlarında söz sahibi olma olarak değerlendirilebilir. Hak temelli müzecilik, kimlerin müzeye erişebildiğini, kimlerin anlatılarda temsil edildiğini, karar süreçlerine katılabildiğini ve itirazlarını hangi mekanizmalarla iletebildiğini sorgulamayı gerektirmektedir (Jakovljević ve Nikolić, 2026).

Fleming'in (2002) belirttiği gibi, tarih boyunca müzeler, kendilerine tanınan erişim ayrıcalığını kıskançlıkla koruyan eğitimli ve varlıklı bir azınlığa hizmet ettikleri için, kuruluş anlayışları gereği toplumsal dışlanmanın aktörleri olmuşlardır. Müzelerin geçmişi korurken daha önce ihmal edilmiş bireylere ve topluluklara nasıl daha fazla alan açabileceğini araştırmak için, öncelikle insan hakları temelli bir yaklaşımın bu bireylerin ve toplulukların daha geniş biçimde temsil edilmesine ve iyi uygulamaların geliştirilmesine nasıl katkı sağlayabileceğini daha yakından incelemek gerekmektedir. Bu değişim, çağdaş müzecilikte etik ilkelerin kapsamının genişlediğini ve müzelerin toplumsal rolünün yeniden tanımlandığını göstermektedir. Bununla birlikte, ulusal ve uluslararası alan yazın incelendiğinde, ICOM Etik Kodları üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde belirli etik ilkelerin değerlendirilmesine, koleksiyon yönetimine veya kültürel

mirasın korunmasına odaklandığı; 2004 ve 2026 etik kodlarını bütüncül ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla inceleyen çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle yeni etik kodların müzecilik anlayışında ortaya çıkardığı yaklaşım değişimini sistematik olarak analiz eden araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Çalışmada ICOM'un 2004 ve 2026 yıllarında yayımladığı Müze Etik Kodları doküman analizi ve karşılaştırmalı tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, 2026 Etik Kodlarının müzeciliğin etik çerçevesini hangi yeni ilkeler doğrultusunda yeniden tanımladığını ortaya koymak ve iki metin arasındaki değişimi açıklayan kavramsal bir etik yaklaşım dönüşüm modeli önermektir. Bu yönüyle çalışma, yalnızca iki etik metin arasındaki farklılıkları belirlemeyi değil, aynı zamanda çağdaş müzeciliğin değişen etik anlayışını açıklayan bütüncül bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir.

2. Yöntem

Bu araştırmanın amacı, Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından 2004 ve 2026 yıllarında yayımlanan Müze Etik Kodlarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek, müzecilik etiğinde meydana gelen değişimleri ve 2026 Etik Kodlarının müze profesyonelliğini hangi yeni etik ilkeler doğrultusunda yeniden tanımladığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırma aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

1. ICOM'un 2004 ve 2026 Etik Kodları yapısal olarak nasıl farklılaşmaktadır?

2. İki etik kodda müzelerin toplumsal rolü nasıl tanımlanmaktadır?

3. 2026 Etik Kodlarında 2004 metnine göre güçlenen veya ilk kez yer verilen etik sorumluluklar nelerdir?

4. Etik kodlarda ortaya çıkan değişim, müze profesyonelliği ve çağdaş müzecilik anlayışı açısından nasıl değerlendirilebilir?

Araştırma modeli, veri kaynakları, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgiler aşağıdaki alt başlıklarda ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüştür. Çalışma doküman analizi desenine dayanmaktadır. Doküman analizi, belirli bir olguya ilişkin yazılı belgelerin sistematik biçimde incelenmesini, çözümlenmesini ve yorumlanmasını sağlayan nitel bir araştırma yöntemidir (Kıral, 2020; Sak vd., 2021). Araştırmada ICOM tarafından yayımlanan 2004 ve 2026 Müze Etik Kodları, karşılaştırmalı olarak incelenmiş; etik anlayışında meydana gelen süreklilikler, değişimler ve yeni yönelimler ortaya konulmuştur.

2.2. Veri Kaynakları

Bu araştırmada insan katılımcılar yer almamaktadır. Araştırmanın veri kaynağını Uluslararası

Müzeler Konseyi (ICOM) tarafından yayımlanan iki resmî etik doküman oluşturmaktadır. Bunlar ICOM Code of Ethics for Museums (2004) ile ICOM Code of Ethics for Museums (2026) belgeleridir. Veri kaynakları amaçlı örnekleme yaklaşımı doğrultusunda belirlenmiştir. Her iki belge de uluslararası müzecilik alanında etik standartları belirleyen temel referans metinleri oldukları için araştırmanın veri setini oluşturmaktadır. ICOM'un resmî yayımları olan bu belgelerin içeriğinde ayrıca bir örnekleme yapılmamış, metinler bütünüyle incelenmiştir. Dolayısıyla, araştırmanın inceleme birimini iki etik kodun tüm maddeleri oluşturmaktadır.

2.3. Dokümanlara Erişim ve Veri Toplama

Araştırmada herhangi bir ölçek, anket veya görüşme formu kullanılmamıştır. Veriler, ICOM tarafından yayımlanan resmî etik kodlarından elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde doküman inceleme tekniğinden yararlanılmış; etik kodların tam metinleri elektronik ortamda temin edilerek sistematik biçimde incelenmiştir. İnceleme sürecinde etik kodlarda yer alan ilke, kavram ve sorumluluk ifadeleri araştırma soruları doğrultusunda değerlendirilmiş; metinlerdeki benzer ve farklı yönler belirlenerek analiz için kodlama birimleri oluşturulmuştur. Böylece etik kodların içerdiği yapısal ve kavramsal değişimler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan veriler elektronik ortamda temin edilmiş, araştırma kapsamında birden fazla kez okunarak ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Veri toplama sürecinde etik kodlarda yer alan temel etik ilkeler, sorumluluk alanları ve kavramsal ifadeler sistematik olarak kayıt altına alınmıştır.

Verilerin analizinde tematik analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Analiz süreci; (1) dokümanların ayrıntılı okunması, (2) açık kodların oluşturulması, (3) benzer kodların bir araya getirilerek temaların belirlenmesi, (4) temaların iki etik kod üzerinde karşılaştırılması ve (5) elde edilen bulguların çağdaş müzecilik literatürü doğrultusunda yorumlanması aşamalarından oluşmuştur. Analiz sırasında etik kodlar toplum, profesyonellik, eğitim, koleksiyonlar ve yönetişim temaları çerçevesinde karşılaştırılmış; ayrıca insan hakları, kapsayıcılık, kültürel çeşitlilik, sürdürülebilirlik, dijital etik ve toplumsal katılım gibi çağdaş etik kavramların iki metindeki yansımaları değerlendirilmiştir. Bulgular yalnızca metinsel farklılıklar üzerinden değil, müzecilik etiğinde meydana gelen paradigma değişimi bağlamında yorumlanmıştır.

3. Bulgular

ICOM tarafından 2004 ve 2026 yıllarında yayımlanan Müze Etik Kodları, doküman analizi yöntemiyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Analiz sonucunda etik kodların yalnızca yapısal olarak güncellenmediği, aynı zamanda müzeciliğin etik yaklaşımında önemli bir paradigma değişimini yansıttığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular beş ana tema

altında değerlendirilmiştir:

1.Etik kodların yapısal dönüşümü

2. Müzelerin toplumsal rolünün yeniden tanımlanması

3. Profesyonellik anlayışındaki değişim

4. Eğitim anlayışındaki dönüşüm

5. Koleksiyon yönetiminde yeni sorumluluklar

3.1. Etik Kodların Yapısal Dönüşümü

İlk dikkati çeken bulgu, iki etik kodun organizasyon yapısındaki değişimdir. 2004 Etik Kodları sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Bu yapı; müzenin yönetimi, koleksiyon yönetimi, araştırma, sergileme, kamu hizmeti, toplumla ilişkiler, hukuk ve profesyonellik gibi geleneksel müzecilik işlevleri temel alınarak hazırlanmıştır. 2026 Etik Kodları beş temel ilke etrafında yeniden yapılandırılmıştır:

1. Toplum

2. Profesyonellik

3. Eğitim

4. Koleksiyonlar

5. Yönetişim Bu yapı, etik sorumlulukların yalnızca müze personelinin davranışlarını düzenleyen kurallar bütünü olmaktan çıkarıldığını; müzenin toplumsal işlevlerini belirleyen temel yönetişim ilkeleri hâline getirildiğini göstermektedir. Bu yapısal değişim Scott'ın (2016, s. 16) müzelerin toplumsal işlevini koruma ve sergilemeyle sınırlamayan, müzeleri bunun ötesinde "kamusal değer" üreten kurumlar olarak değerlendiren yaklaşımıyla örtüşmektedir. Spiridon ve Sandu'ya (2016) göre de müzelerin başarısı yalnızca koleksiyonlarının büyüklüğü, ziyaretçi sayıları ya da sundukları hizmetlerle değil; toplumsal katılımı teşvik etme, kültürel aidiyeti güçlendirme, farklı toplumsal gruplar arasında diyaloğu destekleme ve ortak yarara katkı sağlama kapasiteleriyle de ölçülmelidir. Grüb ve Martin (2020) ise kamusal değerin tek taraflı olarak müzeler tarafından üretilen bir çıktı olmadığını, toplumun karar alma, yorumlama ve anlam üretme süreçlerine aktif katılımıyla birlikte inşa edilen ortak bir değer olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede müzeler, kamusal yararın ortak üretildiği demokratik ve katılımcı platformlar olarak ICOM Etik Kodlarının 2026 versiyonunda yeniden tanımlanmaktadır.

Tablo 1

2004 ve 2026 ICOM Etik Kodlarının Genel Yapısının Karşılaştırılması

2004	2026
Kurum	Toplum
Koleksiyon	Profesyonellik
Araştırma	Eğitim
Sergileme	Koleksiyonlar
Kamu Hizmeti	Yönetişim
Toplum	
Hukuk	
Profesyonellik	

Tablo 1, ICOM etik kodlarından oluşan iki metin arasındaki yapısal değişimin, başlıkların sayısı ve sıralamasının ötesinde metinlerde söz edilen etik

sorumlulukların nasıl çerçevelendiğiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. 2004 metninde sekiz başlık altında düzenlenen ilkeler, 2026 metninde toplum, profesyonellik, eğitim, koleksiyonlar ve yönetişim olmak üzere beş temel alanda yapılandırılmıştır. Bu düzenleme, koleksiyonların korunmasına ve mesleki standartlara ilişkin sorumlulukların sürdürüldüğünü, ancak bunların toplumla kurulan ilişkiler ve kurumsal işleyişle bütünleşik biçimde ele alındığını düşündürmektedir.

3.2. Müzelerin Toplumsal Rolünün Yeniden Tanımlanması

2004 Etik Kodlarında toplum kavramı daha çok müzelerin hizmet sunduğu hedef kitle olarak ele alınmaktadır. Toplumla iş birliği özellikle koleksiyonların kökenini oluşturan topluluklarla ilişkiler bağlamında değerlendirilmektedir. 2026 Etik Kodlarında ise toplum etik kodların merkezine yerleştirilmiştir. Toplum artık yalnızca ziyaretçi değildir. Toplum; karar ortağıdır, bilgi üreticisidir, kültürel mirasın sahibidir ve etik karar süreçlerinin paydaşıdır (Marstine vd., 2013, s. 36). Bununla birlikte sosyal adalet, insan hakları, diyalog, kapsayıcılık, ayrımcılıkla mücadele ve barış kavramları ilk kez etik kodların temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Bu bulgu, müzelerin nesneleri koruyan kurumlardan demokratik kamusal alanlara dönüşmeye başladığını göstermektedir. Maranda (2015, s. 160) da 21. yüzyılda müze etiğinin yalnızca yazılı etik kurallara uyulmasıyla açıklanamayacağını, etik anlayışının toplumsal değişimlere paralel olarak yeni bir boyuta evrildiğini ileri sürmüştür. Ona göre müzeler farklı kültürel topluluklarla ilişki kuran, toplumsal adaleti gözeten ve kamusal güveni sürdürmekle yükümlü kurumlardır. Bu nedenle etik kararlar, yalnızca mevcut kodların uygulanmasıyla değil, aynı zamanda vicdani muhakeme, toplumsal sorumluluk ve farklı paydaşlarla diyalog temelinde şekillenmektedir. Maranda (2015, s. 161), özellikle yerli halklar ve diğer kültürel topluluklarla yaşanan temsil, yorumlama ve kültürel mirasın iadesi gibi tartışmaların mevcut etik kodların sınırlarını ortaya koyduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle müzelerin tek taraflı otorite anlayışından uzaklaşarak topluluklarla ortaklık geliştirmesi, karar alma süreçlerinde katılımcılığı benimsemesi ve kültürel mirası yalnızca sahip olunan bir varlık değil, toplum adına emanet edilen ortak bir değer olarak değerlendirmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yaklaşım, ICOM'un 2026 Etik Kodlarında öne çıkan insan hakları, kapsayıcılık, erişilebilirlik, katılımcı yönetişim, topluluklarla iş birliği, kültürel çeşitliliğe saygı ve hesap verebilirlik ilkeleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Tablo 2, bu kavramlar bakımından 2004 ve 2026 yıllarında yayımlanan ICOM etik kodlarının karşılaştırmalı analizini ve yorumunu içermektedir.

Tablo 2

2004 ve 2026 Etik Kodlarında Toplum Katılımı, Erişilebilirlik–Kapsayıcılık, Koleksiyonlar ve Topluluk Hakları

Başlık	*2004 ICOM Etik Kodları*	*2026 ICOM Etik Kodları*	*Karşılaştırmalı Yorum*
Toplulukların katılımı	*6.1 (İş Birliği):* Köken topluluklarındaki müze ve kültür kuruluşlarıyla bilgi, belge ve koleksiyon paylaşımı ile ortaklıkların geliştirilmesini öngörür. *6.5 (Çağdaş topluluklar):* Çağdaş topluluklardan edinimleri karşılıklı onama bağlar; topluluğun isteklerine öncelik verilmesini ister. *6.8 (Topluluktaki Organizasyonların Desteklenmesi):* Toplulukların müzeyi destekleyen örgütlerinin katkılarının tanınmasını ve müze çalışanlarıyla uyumlu ilişkiler kurulmasını öngörür.	*S.2 (Kültürel Yaşama Katılma):* Bireylerin kültürel yaşama katılma ve katkıda bulunma hakkını ve kendi iradeleriyle hareket edebilmesini destekler. *S.3 (Miras ve Kararlara Saygı):* Toplulukların kendi miraslarına ilişkin kararlara katılmasını; miraslarını tanımlama, koruma ve yorumlama haklarına saygı gösterilmesini öngörür. *G.6 (Yönetimde Çeşitlilik):* Yönetim organının hizmet verilen toplulukların çeşitliliğini yansıtmasını; uygun durumlarda ortak üretim ve paylaşılan yetkiye dayanan uygulamaların kurumsal politikalara yerleştirilmesini ister.	Topluluklarla iş birliği 2004 metninde de bulunmaktadır. Ancak 2026 metni katılımı kültürel yaşama katılma hakkı, mirasa ilişkin kararlarda söz sahibi olma ve yönetimde kapsayıcı temsil üzerinden daha açık düzenlemektedir. Değişim, toplulukların destek ve iş birliği rollerinin yanında karar süreçlerindeki etkisinin güçlendirilmesidir.
Erişilebilirlik ve kapsayıcılık	*1.4 (Erişim):* Müze ve koleksiyonların düzenli zamanlarda herkesin erişimine açık olmasını ve özel gereksinimleri olan kişilere özellikle dikkat edilmesini ister. *1.5 (Sağlık ve Güvenlik):* Sağlık, güvenlik ve erişilebilirlik standartlarının çalışanlara ve ziyaretçilere uygulanmasını öngörür. *6.7 (Çağdaş Toplulukların Koleksiyonlarının Kullanımı):* Çağdaş toplulukların koleksiyonlarının insan onuruna, geleneklerine ve kültürlerine saygıyla kullanılmasını; çok kültürlü ve çok dilli ifadeler aracılığıyla iyi oluş, hoşgörü ve toplumsal gelişimin desteklenmesini ister.	*S.4 (Herkes için Erişim Garantisi):* Fiziksel, sanal, dilsel, sosyokültürel ve ekonomik katılım engellerinin kaldırılması için çaba gösterilmesini ister. *S.5 (Eşitlikçi Katılım):* Eşitlikçi katılımı desteklemeyi; engellilik, toplumsal cinsiyet, ırk, cinsel yönelim ve inanç temelli ayrımcılıkla ve sistemik ırkçılıkla mücadeleyi açıkça düzenler. *E.4 (Eğitim İçeriklerine Eşitlikçi Katılım):* Eğitim içeriklerinin ve sunum biçimlerinin herkes için erişilebilir geliştirilmesini; izleyici geri bildirimlerinin program geliştirmeye katılmasını öngörür.	Erişilebilirlik 2004 metninde mevcut bir sorumluluktur. 2026 metninde ise erişim engelleri ayrıntılandırılmıştır; kapsayıcılık, ayrımcılıkla mücadele ve eğitimden eşit yararlanma ile ilişkilendirilmektedir. Değerlendirme, müzenin açık olup olmadığının yanında kimlerin hangi engeller nedeniyle katılamadığını ve bu engellerin nasıl azaltıldığını kapsayacak biçimde genişlemektedir.

Başlık	*2004 ICOM Etik Kodları*	*2026 ICOM Etik Kodları*	*Karşılaştırmalı Yorum*
Koleksiyonlar ve topluluk hakları	*2.5 ve 3.7 (İnsan Kalıntıları ve Kutsal Nitelikli Nesneler):* İnsan kalıntılarının ve kutsal nitelikli nesnelerin ediniminde ve araştırılmasında kaynak toplulukların çıkar ve inançlarının dikkate alınmasını ister. *4.3–4.4 (Hassas Nesnelerin Sergilenmesi ve Sergiden Kaldırılması):* Sergilemede insan onuruna saygı gösterilmesini; sergiden kaldırma ve iade taleplerinin gecikmeden, saygıyla ele alınmasını öngörür. *6.2–6.3 (Geri verilmede İş birliği):* Kültür varlıklarının geri verilmesi için diyalog kurulmasını ve belirli hukuki koşullarda iadede iş birliği yapılmasını düzenler. *6.5 (Bilgilendirilmiş ve Karşılıklı Onam):* Çağdaş topluluklarla ilgili edinimlerde bilgilendirilmiş ve karşılıklı onam arar.	*C.3 (İnsan Kalıntıları):* İnsan kalıntılarına ilişkin kararların, biliniyorsa soyundan gelen kişiler veya köken topluluklarıyla birlikte alınmasını; uygun durumlarda kullanımın sınırlandırılması ya da geri gönderilmesinin değerlendirilmesini ister. *C.8 (Mirası Yorumlamada İş birliği):* Geleneksel bilgi ve inanç sistemlerinin kaydını özgür, önceden verilmiş ve bilgilendirilmiş onama bağlar ve mirası yorumlamada iş birliği yapılmasını öngörür. *C.10 (İade Talepleri):* İade taleplerinin hızlı ve şeffaf ele alınmasını; sorunlu edinimleri gösteren köken araştırması bulgularında gönüllü olarak görüşme başlatılmasını öngörür. *P.7 (Müzede Dijital Teknolojiler):* Dijital teknolojilerin fikrî mülkiyet, yerli halkların hakları ve veri egemenliği üzerindeki etkilerinin gözetilmesini ister.	Topluluklara saygı, onam ve iade 2004 metninde de düzenlenmiştir. 2026 metni bu sorumlulukları ortak karar alma, geleneksel bilginin kullanımı, dijital uygulamalar ve daha etkin iade süreçleri bakımından genişletmektedir. Müzenin uzmanlığı ve koruma sorumluluğu sürerken, kaynak toplulukların bilgi, onam ve karar süreçlerindeki konumu daha açık tanımlanmaktadır.

Tablo 2'de sunulduğu üzere, topluluklarla iş birliği, erişilebilirlik, topluluklara saygı ve iade konuları 2004 metninde düzenlenmiştir. 2026 metni bu sorumlulukların kapsamını genişletmiş ve uygulama boyutlarını daha net biçimde tanımlamıştır. Toplulukların destek ve iş birliği rollerinin yanı sıra kültürel yaşama katılma hakkı, mirasa ilişkin kararlarda söz sahibi olma ve yönetimde kapsayıcı temsil vurgulanarak karar süreçlerindeki etkileri güçlendirilmektedir. Erişilebilirlik, erişim engellerinin kaldırılmasıyla; kapsayıcılık, ayrımcılıkla mücadele ve eğitimden eşit yararlanma çerçevesinde ele alınmıştır. Bununla birlikte ortak karar alma, geleneksel bilginin kullanımı, dijital uygulamalar ve etkin iade süreçlerine ilişkin düzenlemeler devam etmiştir. Müzenin uzmanlığı ve koruma sorumluluğu sürmüş, kaynak toplulukların bilgisine ve karar alma süreçlerine katılımına ilişkin sorumluluklar belirgin hâle gelmiştir.

3.3. Profesyonellik Anlayışındaki Değişim

Tran ve King (2007) müze profesyonellerinin -özellikle müze eğitimcilerinin- profesyonelliğinin üç temel bilgi alanına dayanması gerektiğini savunur-

lar: müze içerik bilgisi, müze pedagojik bilgisi ve müze bağlamsal bilgisi. Bu üçlü model, müze profesyonellerinin yalnızca koleksiyon bilgisiyle değil, eğitim ve ziyaretçi deneyimi konusunda da yetkin olması gerektiğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde, Welsh (2013) çağdaş müzeciliğin dönüşümüyle birlikte müze profesyonellerinden beklenen yeterliliklerin de önemli ölçüde değiştiğini belirtmektedir. Yazara göre müze çalışanları yalnızca koleksiyon yönetimi, küratörlük veya konservasyon gibi geleneksel uzmanlık alanlarında yetkin bireyler olarak değil; aynı zamanda eğitim süreçlerini planlayabilen, farklı hedef kitlelerle etkili iletişim kurabilen, topluluklarla iş birliği geliştirebilen, kurumsal liderlik gösterebilen ve dijital teknolojileri mesleki uygulamalarına entegre edebilen çok yönlü profesyoneller olarak yetiştirilmelidir. 2004 Etik Kodlarında profesyonellik büyük ölçüde meslek etiği, çıkar çatışması, dürüstlük ve görev tanımları çerçevesinde ele alınmaktadır. 2026 Etik Kodlarında ise profesyonellik kavramının kapsamı önemli ölçüde genişletilmiştir. Yeni etik sorumluluklar arasında çalışan refahı, psikolojik güvenlik, kapsayıcı çalışma ortamı, dijital etik, veri güvenliği, tacizin önlenmesi, eşitlik, sürekli mesleki gelişim ve kriz yönetimi yer almaktadır. Profesyonellik artık bireysel etik davranıştan çok kurumsal etik kültürü ifade etmektedir.

Tablo 3'te, müzelerin profesyonellik anlayışının bireysel mesleki davranışların yanı sıra çalışma ortamının niteliğini, kurumsal ilişkileri ve dijital uygulamalara ilişkin sorumlulukları kapsayacak biçimde genişlediği özetlenmiştir. Müze çalışanlarının dürüstlük ve çıkar çatışmalarından kaçınma gibi yükümlülükleri güncelliğini korumakta; çalışanların ve gönüllülerin güvenliği, iyi oluşu ve veri güvenliği gibi konular daha görünür hâle gelmektedir. Tablodaki çıkarımda profesyonellik, kurumsal uygulamalara yön veren bir etik sorumluluk alanı olarak ele alınmaktadır.

3.4. Eğitim Yaklaşımındaki Dönüşüm

2004 Etik Kodlarında eğitim daha çok yorumlama, sergileme ve kamuya bilgi sunma işlevleri üzerinden tanımlanmaktadır. 2026 Etik Kodlarında ise eğitim ilk kez bağımsız bir temel ilke olarak ele alınmıştır. Yeni yaklaşım; yaşam boyu öğrenme, eleştirel düşünme, çok seslilik, dijital öğrenme, geri bildirim, topluluk katılımı ve onarıcı uygulamalar gibi çağdaş öğrenme kuramlarıyla uyumludur. Bu bulgu müzelerin eğitim veren kurum olmaktan çıkarak öğrenme toplulukları oluşturan kurumlar hâline geldiğini göstermektedir.

Tablo 3

Profesyonellik Anlayışındaki Değişim

2004	*2026*
Meslek etiği	Kurumsal etik kültür
Çıkar çatışması	Refah ve güvenlik
Personel	Gönüllüler
Dürüstlük	Dijital etik
Yönetim	Veri güvenliği
	Psikolojik iyi oluş

Bu bağlamda Weber'in (2022) müzelerin eleştirel düşünme, kültürel empati, demokratik vatandaşlık ve toplumsal katılım becerilerini geliştiren öğrenme ortamları olduğuna ilişkin vurgusu da etik kodlarda hayata geçirilmiştir. Bu yaklaşım, ICOM'un 2026 Etik Kodlarında eğitimin insan hakları, kapsayıcılık, katılımcılık ve toplumsal sorumluluk ilkeleriyle birlikte ele alınmasını açıklayan önemli kuramsal dayanaklardan biri olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4'te sunulduğu üzere eğitim ve topluluklarla etkileşim açısından iki metin arasındaki temel fark, bu sorumlulukların nasıl tanımlandığı ve uygulamaya nasıl yansıtıldığıdır. 2004 metninde eğitim sorumluluğu açık biçimde yer almaktadır. 2026 metninde ise, ayrı bir temel ilke altında ayrıntılandırılarak pedagojik yöntemler, program geliştirme, eğitime ve program geliştirmeye katılım, dijital sorumluluklar ve onarıcı uygulamalarla ilişkilendirilmektedir. 2026 metninde eğitimin kapsamının genişlediği görülmektedir. Bu çerçevede topluluklarla kurulan uzun süreli ortaklıklar, eğitim programlarının farklı grupların ihtiyaçları, deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Kapsayıcılık yalnızca daha fazla kişiye ulaşmak değil; katılımı engelleyen koşulların azaltılması ve eğitim olanaklarından eşit yararlanılması şeklinde ele alınmaktadır.

3.5. Koleksiyon Yönetiminde Yeni Etik Yaklaşımlar

Her iki etik kodda koleksiyonların korunması temel sorumluluk olarak belirtilmektedir. Ancak 2026 Etik Kodlarında koleksiyon kavramı önemli ölçüde genişletilmiştir. Artık koleksiyon; somut, somut olmayan ve dijital miras olarak tanımlanmaktadır. İnsan kalıntılarının etik yönetimi, toplulukların onamı ve kültür varlıklarının iadesi önceki metinde de düzenlenmekle birlikte, 2026 metninde bu sorumluluklar daha ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Yerli halkların hakları, veri egemenliği ve dijital uygulamalarla ilişkili hükümler ise koleksiyon yönetiminin etik kapsamını genişletmektedir. Bu yaklaşımlar Tablo 5'te sunulmuştur.

2004 yılında revize edilen etik kodların 2017 tarihli yayımında koleksiyonların korunması, mesleki dürüstlük ve kamu yararı temel sorumluluklar arasında yer almaktadır (ICOM, 2017). 2026 metni bu sorumlulukları sürdürürken insan hakları, toplumsal katılım, sürdürülebilirlik, dijital sorumluluk ve onarıcı uygulamalarla ilişkili hükümleri ayrıntılandırmaktadır (ICOM, 2026). Bu değişim, mevcut mesleki sorumlulukların toplumla ilişkiler ve kurumsal karar alma süreçleriyle daha açık biçimde bütünleştirilmesi olarak değerlendirilebilir (ICOM, 2026).

Şekil 1'de görüldüğü üzere, 2004 ve 2026 ICOM Etik Kodları arasındaki değişim yalnızca etik ilkelerin güncellenmesini değil, müzelerin kurumsal kimliği, toplumsal rolü ve profesyonel sorumluluklarının yeniden tanımlandığı kapsamlı bir etik paradigma dönüşümünü göstermektedir. Analiz sonucunda dönüşümün sekiz temel eksende gerçekleştiği belirlenmiştir: (1) koleksiyon merkezlilikten toplum merkezliliğe, (2) korumadan onarıcı koru-

Tablo 4

2004 ve 2026 Etik Kodlarında Eğitim Karşılaştırması

Başlık	*2004 ICOM Etik Kodları*	*2026 ICOM Etik Kodları*	*Karşılaştırmalı Yorum*
Eğitim	*4. Bölümün İlkesi (ICOM, 2017, s. 25):* Müzenin eğitim rolünün geliştirilmesini, daha geniş kitlelere ulaşmasını ve hizmet verilen topluluklarla etkileşimi temel görevler arasında tanımlar. *4.1 (Sergiler ve Özel Etkinlikler):* Fiziksel veya elektronik sergilerin müzenin misyonuyla uyumlu olmasını ister. *4.2 ve 4.6 (Tanıtım ve Sorumluluk):* Sergi ve yayın bilgilerinin doğru, temellendirilmiş ve temsil edilen grup ve inançlara karşı sorumlu olmasını öngörür.	*E.1 (Çeşitlilik ve Kültürlerarası Diyalog):* Yerinde, müze dışında ve çevrim içi etkinliklerde yaşam boyu öğrenme, çeşitlilik ve çok dilli, kültürlerarası diyaloğu destekler. *E.3 (Eğitimde Ortaklıklar):* Eğitim çalışmalarında topluluklarla kalıcı ortaklıklar ve yerli halkların mirası ile geleneksel bilgisinin kullanımında özgür, önceden verilmiş ve bilgilendirilmiş onam öngörür. *E.4 (Eğitim ve Erişilebilirlik):* Erişilebilirlik ve izleyici geri bildirimini program geliştirmeyle ilişkilendirir. *E.6 (Yansıtma):* Aktif öğrenme, eleştirel düşünme, bilgi paylaşımı ve etkileşimi vurgular. *E.7–E.9 (Teknoloji Sorumluluğu ve Toplumu Cesaretlendirme):* Teknolojinin sorumlu kullanımı, sürdürülebilirlik eğitimi ve geçmiş adaletsizliklere ilişkin onarıcı uygulamalar yoluyla eleştirel düşünmeyi düzenler.	Eğitim ve topluluklarla etkileşim 2004 metninde de açıkça bulunmaktadır. 2026 metni eğitimi ayrı bir temel ilke altında daha ayrıntılı yapılandırmakta; pedagojik yöntemleri, program geliştirmeye katılımı, dijital sorumlulukları ve onarıcı uygulamaları belirginleştirmektedir. Değişim, eğitimin ilk kez tanınmasından ziyade kapsamının ve uygulama sorumluluklarının genişletilmesidir.

maya, (3) uzman kararından ortak yönetişime, (4) nesne odaklılıktan insan ve topluluk odaklılığa, (5) hukuki sorumluluktan etik yönetişime, (6) sergilemeden diyaloğa, (7) bilgi aktarımından birlikte bilgi üretimine ve (8) yalnızca fiziksel mirastan somut, somut olmayan ve dijital mirası kapsayan bütüncül miras anlayışına geçiş.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, ICOM'un 2004 ve 2026 Müze Etik Kodlarını karşılaştırarak müzecilik etiğindeki süreklilikleri, genişleyen sorumluluk alanlarını ve değişen vurguları incelemiştir. Bulgular, koleksiyonların korunması, mesleki dürüstlük, kamu yararı, eğitim ve topluluklarla iş birliği gibi sorumlulukların her iki metinde de bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla iki metin arasındaki değişim, önceki etik ilkelerin terk edilmesinden çok, bu ilkelerin insan hakları, eşitlikçi katılım, sürdürülebilirlik, dijital sorumluluk ve onarıcı uygulamalar çerçevesinde ayrıntılandırılmasıyla açıklanabilir. Bu yönelim, Yerkovich (2016) ve Marstine'in (2012) müze etiğini temsil, sosyal adalet, katılım ve hesap verebilirlikle birlikte değerlendiren yaklaşımlarıyla örtüşmektedir.

Tablo 5

Koleksiyon Yönetimindeki Dönüşüm

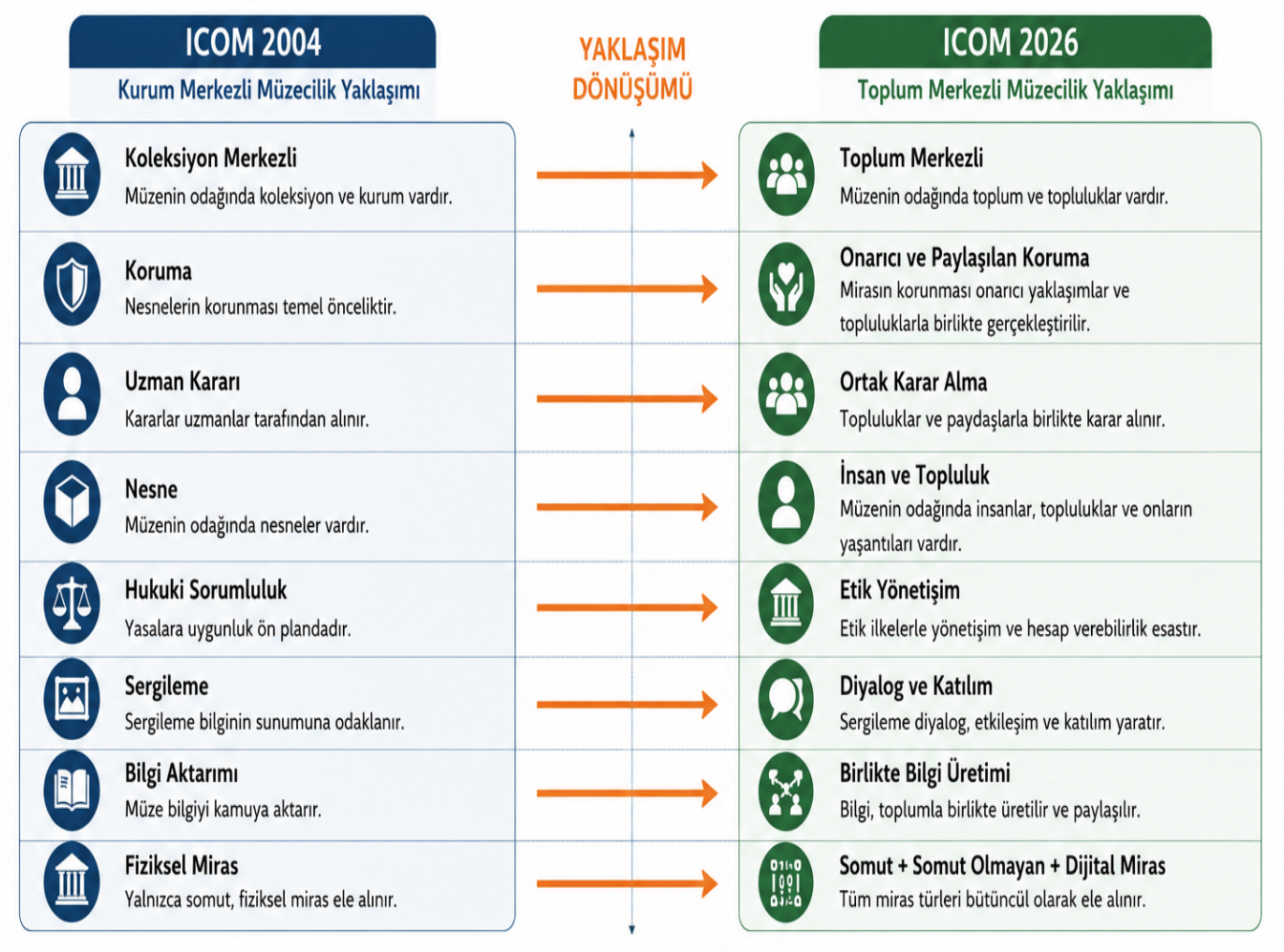
2004	*2026*
Somut ve somut olmayan miras	Somut + Somut olmayan + Dijital
Koruma	Koruma + Onarıcı yaklaşımlar
Envanter	Veri yönetimi
Konservasyon	Risk yönetimi
Köken araştırması	Topluluk hakları
İnsan kalıntıları	İnsan onuru

Topluluklarla ilişkiler açısından belirginleşen değişim, iş birliğinin kapsamının mirasa ilişkin kararlarda söz sahibi olma ve kurumsal süreçlerde temsil edilme doğrultusunda genişlemesidir. 2004 metninde topluluklara saygı, bilgilendirilmiş onam ve iade konularında tanımlanan sorumluluklar, 2026 metninde ortak karar alma, kültürel yaşama katılma hakkı ve kapsayıcı yönetişimle daha açık biçimde ilişkilendirilmektedir. Callahan Schreiber vd.nin (2024) topluluk odaklı tasarım yaklaşımında vurguladığı uzun süreli ortaklıklar ve karşılıklı güven, bu sorumlulukların uygulanması açısından anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte, toplulukların görüşlerinin alınması tek başına karar süreçlerinde etkili olduğunu göstermemektedir. Katılımın niteliği, bu görüşlerin sergi anlatılarına, koleksiyon politikalarına ve mirasın yorumlanmasına ilişkin kararlara ne ölçüde yansıdığı üzerinden değerlendirilmelidir.

Profesyonellik alanındaki değişim ise bireysel mesleki sorumlulukların kurumsal çalışma koşulları ve yönetişim süreçleriyle birlikte ele alınmasında görülmektedir. Dürüstlük, uzmanlık ve çıkar çatışmalarından kaçınma ilkeleri önemini korurken, çalışan refahı, psikolojik güvenlik, kapsayıcı çalışma ortamları ve dijital uygulamalara ilişkin sorumluluk-

Şekil 1

ICOM Etik Yaklaşım Dönüşüm Modeli (2004–2026)

Not. Yazar tarafından, 2004 yılında revize edilen etik kodların 2017 tarihli yayımı ile 2026 tarihli etik kod belgesinin karşılaştırılmasına dayanılarak oluşturulmuştur. Görsel düzenleme sürecinde ChatGPT (OpenAI) desteğinden yararlanılmıştır.

lar daha görünür hâle gelmektedir. Bu genişleme, etik davranışın yalnızca çalışanların kişisel tutumlarına bağlı olmadığını; kurumun politikaları, kaynak dağılımı ve karar alma mekanizmalarıyla da desteklenmesi gerektiğini düşündürmektedir. Nelson (2020) ile Baillargeon vd.nin (2024) yönetişim çalışmaları, bu bulgunun çok aktörlü ve hesap verebilir kurumsal işleyiş bağlamında tartışılmasına olanak sağlamaktadır.

Eğitim açısından temel farklılık, 2004 metninde de açıkça tanımlanan eğitim sorumluluğunun 2026 metninde bağımsız bir temel ilke altında ayrıntılandırılmasıdır. Yaşam boyu öğrenme, eleştirel düşünme, kültürlerarası diyalog, ziyaretçi geri bildirimi ve topluluklarla kalıcı ortaklıklar, eğitimin içerik ve yöntem bakımından genişleyen kapsamını ortaya koymaktadır. Bu yönelim, Hooper-Greenhill'in (2007) öğrenenin anlam oluşturmadaki etkin rolünü öne çıkaran müze öğrenmesi yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir. Eğitim programlarının toplumsal

faydası da yalnızca katılımcı sayısıyla değil, farklı grupların ihtiyaçlarına yanıt verebilmesi, öğrenmeye katılımı engelleyen koşulları azaltabilmesi ve katılımcıların deneyimlerinin program geliştirmede karşılık bulmasıyla değerlendirilmelidir.

Koleksiyon yönetiminde koruma, belgeleme, araştırma ve topluluklara saygı sorumlulukları sürmektedir. Somut ve somut olmayan miras önceki metinde de yer almakla birlikte, 2026 metninde dijital mirasın ve dijital uygulamaların daha açık ele alınması etik sorumlulukların kapsamını genişletmektedir. İnsan kalıntıları, geleneksel bilgi, onam ve iade konularındaki ayrıntılı düzenlemeler ise koleksiyonlara ilişkin kararların kaynak toplulukların hakları ve bilgileriyle birlikte değerlendirilmesini desteklemektedir. Bu bağlamda dijitalleştirme, yalnızca erişimi artıran teknik bir işlem olarak görülemez; fikrî mülkiyet, veri egemenliği ve hassas bilginin paylaşımı bakımından da etik değerlendirme gerektirir. Besterman'ın (2006) müze etiğini değişen sorunlar karşısında yeniden değerlendirilen bir sorumluluk alanı olarak ele alması, bu genişlemeyi açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Araştırmada önerilen "ICOM Etik Yaklaşım Dönüşüm Modeli", söz konusu değişimleri bir arada değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş kavramsal bir çerçevedir. Model, koleksiyonların korunması ve mesleki standartlara ilişkin sorumlulukların toplumla ilişkiler, haklar, katılım ve yönetişimle nasıl bütünleştirildiğini görünür kılmaktadır. Ancak modeldeki değişim eksenleri, önceki metinde toplumsal sorumlulukların bulunmadığı veya yeni metinde koruma işlevinin önemini kaybettiği biçiminde yorumlanmamalıdır. Modelin katkısı, iki metin arasındaki süreklilikler içinde değişen öncelikleri ve genişleyen sorumlulukları açıklamasıdır.

Etik ilkelerdeki bu genişlemenin toplumsal faydaya dönüşmesi, müzelerin gündelik uygulamalarında karşılık bulmasına bağlıdır. Örneğin kapsayıcılık; farklı dil, duyusal ve bilişsel gereksinimlere uygun içeriklerin hazırlanması, ekonomik katılım engellerinin azaltılması ve erişilebilir dijital hizmetlerin geliştirilmesiyle somutlaşabilir. Toplulukların karar süreçlerine katılımı, sergi ve eğitim programlarının ortaklaşa geliştirilmesiyle; hesap verebilirlik ise karar gerekçelerinin açıklanması ve erişilebilir geri bildirim ve itiraz mekanizmalarının işletilmesiyle desteklenebilir. Bu süreçlerin değerlendirilmesinde ziyaretçi sayılarının yanında temsil çeşitliliği, topluluk önerilerinin kararlara yansıması, erişim engellerindeki değişim ve geri bildirimler doğrultusunda yapılan düzenlemeler de dikkate alınmalıdır. Böylece toplumsal fayda, genel bir kurumsal hedef olmaktan çıkarak izlenebilir uygulamalar üzerinden tartışılabilir.

Bununla birlikte bu araştırma, iki etik kodun doküman analiziyle sınırlıdır. Metinlerde tanımlanan sorumlulukların farklı ülkelerde ve müze türlerinde nasıl uygulandığına veya hangi sonuçları doğurduğuna ilişkin doğrudan veri sunmamaktadır. Bu nedenle bulgular, müzelerde gerçekleşmiş bir dönüşümün kanıtı olarak değil, uluslararası etik

çerçevede belirginleşen yönelimlerin karşılaştırmalı değerlendirmesi olarak ele alınmalıdır. Gelecek araştırmalarda müze çalışanları, yöneticiler ve topluluk temsilcilerinin deneyimlerinin birlikte incelenmesi; uygulamayı kolaylaştıran veya sınırlandıran kurumsal koşulların araştırılması önerilmektedir. 2026 Etik Kodlarının önemi, genişleyen sorumlulukları tanımlamasının yanı sıra, müzelerin bu sorumlulukları hangi kaynaklarla, kimlerin katılımıyla ve nasıl yerine getireceğine ilişkin değerlendirmelere zemin sunmasında bulunmaktadır.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarın bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansman

Bu araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Yazar Katkı Beyanı

Makale tek yazarlıdır.

Kaynakça

Abungu, G. O. (2019). Museums: Geopolitics, decolonisation, globalisation and migration. *Museum International, 71*(1–2), 62–71. https://doi.org/10.1080/13500775.2019.1638030

Ang, I. (2019). Museums and cultural diversity: A persistent challenge. In K. Drotner, V. Dziekan, R. Parry, & K. C. Schrøder (Eds.), *The Routledge handbook of museums, media and communication* (pp. 315–321). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315560168-26

Baillargeon, L., Bergeron, Y., & Gélinas, P. (2024). Museum governance: Lessons from the past as a first step towards innovation. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics, 21*(2), 20–31. https://doi.org/10.33423/jlae.v21i2.7025

Besterman, T. (2006). Museum ethics. In S. Macdonald (Ed.), *A companion to museum studies* (pp. 431–441). Blackwell Publishing.

Brulon Soares, B. (2021). Decolonising the museum? Community experiences in the periphery of the ICOM museum definition. *Curator: The Museum Journal, 64*(3), 439–455. https://doi.org/10.1111/cura.12436

Callahan Schreiber, R., Goeke, M., & Bequette, M. (2024). Community-informed design: Blending community engagement and museum design approaches for sustainable experience development. *Curator: The Museum Journal, 67*(2), 441–457. https://doi.org/10.1111/cura.12583

Cerdan Chiscano, M., & Jiménez-Zarco, A. I. (2021). Towards an inclusive museum management strategy: An exploratory study of consumption experience in visitors with disabilities. The case of the CosmoCaixa Science Museum. *Sustainability, 13*(2), Article 660. https://doi.org/10.3390/su13020660

Drotner, K. (2017). Our museum: Studying museum communication for citizen engagement. *Nordisk Museologi, 2017*(2), 148–155. https://doi.org/10.5617/nm.6353

Eardley, A. F., Thompson, H., Fineman, A., Hutchinson, R., Bywood, L., & Cock, M. (2022). Devisualizing the museum: From access to inclusion. *Journal of Museum Education, 47*(2), 150–165. https://doi.org/10.1080/10598650.2022.2077067

Edson, G. (Ed.). (2005). *Museum ethics: Theory and practice*. Routledge.

Fleming, D. (2002). Positioning the museum for social inclusion. In R. Sandell (Ed.), *Museums, society, inequality* (pp. 233–244). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203167380

Fleming, D. (2015). Museums, human rights, contested histories and excluded communities. *Museum International, 67*(1–4), 116–124. https://doi.org/10.1111/muse.12085

González-Herrera, A. I., Díaz-Herrera, A. B., Hernández-Dionis, P., & Pérez-Jorge, D. (2023). Educational and accessible museums and cultural spaces. *Humanities and Social Sciences Communications, 10*(1), Article 67. https://doi.org/10.1057/s41599-023-01563-8

Grüb, B., & Martin, S. (2020). Public value of cultural heritages: Towards a better understanding of citizen's valuation of Austrian museums. *Cultural Trends, 29*(5), 337–358. https://doi.org/10.1080/09548963.2020.1822142

Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*. Routledge.

International Council of Museums. (2017). *Code of ethics for museums*. https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf

International Council of Museums. (2022). *Museum definition*. https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/

International Council of Museums. (2026). *ICOM code of ethics for museums*. https://icom.museum/wp-content/uploads/2026/07/ICOM-Code-of-Ethics-for-Museums_2026_EN.pdf

Jakovljević, M., & Nikolić, I. (2026). Museums as social actors: A human rights-based approach to the inclusion of women from the margins of society. In D. Vujadinović, E. Kristoffersson, & M. Evola (Eds.), *Law and gender from an intersectionality and diversity perspective* (pp. 339–365). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-032-13675-6_16

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 170–189. https://izlik.org/JA54BW95FL

Kosmas, P., Galanakis, G., Constantinou, V., Drossis, G., Christofi, M., Klironomos, I., Zaphiris, P., Antona, M., & Stephanidis, C. (2020). Enhancing accessibility in cultural heritage environments: Considerations for social computing. *Universal Access in the Information Society, 19*(2), 471–482. https://doi.org/10.1007/s10209-019-00651-4

Kubica, A. (2024). Migration, museums and archives. In G. Sciortino, M. Cvajner, & P. J. Kivisto (Eds.), *Research handbook on the sociology of migration* (pp. 411–422). Edward Elgar Publishing. https://doi.org/10.4337/9781839105463.00043

Maranda, L. (2015). Museum ethics in the 21st century: Museum ethics transforming into another dimension. *ICOFOM Study Series, 43b*, 151–165. https://doi.org/10.4000/iss.443

Marstine, J. (2012). The contingent nature of the new museum ethics. In J. Marstine (Ed.), *The Routledge companion to museum ethics* (pp. 3–25). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203815465

Marstine, J., Bauer, A. A., & Haines, C. (Eds.). (2013). *New directions in museum ethics*. Routledge.

Morphy, H., & McKenzie, R. (Eds.). (2021). *Museums, societies and the creation of value*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003139324

Nelson, R. (2020). The museum community and community museum governance. *Revue Gouvernance, 17*(1), 45–66. https://doi.org/10.7202/1070342ar

Olivares, A., & Piatak, J. (2022). Exhibiting inclusion: An examination of race, ethnicity, and museum participation. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 33*(1), 121–133. https://doi.org/10.1007/s11266-021-00322-0

Pelsmaekers, K., & Van Hout, T. (2020). People on the move: How museums de-marginalize migration. *Social Semiotics, 30*(4), 607–624. https://doi.org/10.1080/10350330.2020.1766214

Pierroux, P., Bäckström, M., Brenna, B., Gowlland, G., & Ween, G. (2020). Museums as sites of participatory democracy and design. In P. Hetland, P. Pierroux, & L. Esborg (Eds.), *A history of participation in museums and archives* (pp. 27–45). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429197536

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4*(1), 227–250. https://doi.org/10.33400/kuje.843306

Sandell, R. (2016). *Museums, moralities and human rights*. Taylor & Francis. https://doi.org/10.4324/9781315312095

Scott, C. A. (Ed.). (2016). *Museums and public value: Creating sustainable futures*. Routledge. https://doi.org/10.4324/97813155964888

Spiridon, P., & Sandu, I. (2016). Museums in the life of the public. *International Journal of Conservation Science, 7*(1), 87–92. https://ijcs.ro/public/IJCS-16-07_Spiridon.pdf

Taylor, C. (2017). From systemic exclusion to systemic inclusion: A critical look at museums. *Journal of Museum Education, 42*(2), 155–162. https://doi.org/10.1080/10598650.2017.1305864

Tran, L. U., & King, H. (2007). The professionalization of museum educators: The case in science museums. *Museum Management and Curatorship, 22*(2), 131–149. https://doi.org/10.1080/09647770701470328

Weber, K. E. (2022). *The role of museums in educational pedagogy and community engagement* [Master's thesis, DePaul University]. DePaul University College of Education Thesis & Dissertations. https://via.library.depaul.edu/soe_etd/254

Welsh, P. H. (2013). Preparing a new generation: Thoughts on contemporary museum studies training. *Museum Management and Curatorship, 28*(5), 436–454. https://doi.org/10.1080/09647775.2013.850830

Yerkovich, S. (2016). *A practical guide to museum ethics*. Rowman & Littlefield.

Zollinger, R. (2021). Being for somebody: Museum inclusion during COVID-19. *Art Education, 74*(4), 10–12. https://doi.org/10.1080/00043125.2021.1905438